

PARANIN GELİŞİMİ ÜZERİNE

Teoman Samet TEMUÇİN

Para için ekonominin ve ticaretin temeli denilebilir. Takas (barter) ekonomisinde malların değiştirebilmesi için iki kişinin ihtiyacının aynı anda doğması, ürünler arasında değişimin mümkün olması ve tarafların bir araya gelebilmeleri aranmaktadır. Para ise, içinde değeri rezerv eden bir borç aracı olması, yukarıdaki şartları aramaması ve herkes tarafından kabul edilmesi sebebiyle ekonominin tarihsel gelişiminde takasın yerini aldığını söyleyebiliriz. Günümüzde bu borç aracını borçlananlar hazine veya merkez bankalarıdır, kısacası paranın kaynağına göre devletlerdir. Arkasında hem parayı piyasaya süren genelde dönemin en güçlü devletleri (borçlanan) var hem de insanlar arasında içinde bir değeri sakladığı nedeniyle ortak bir kabul vardır.

Bitcoine gelince, kendisine değişen ve kendini çağlar boyunca yenileyen dünyanın finansal anlamdaki 21.yüzyıl icadı denilebilir. Arabalar, kullanılan bilgisayarlar ve tüm tasarımlar teknolojiyle birlikte değişirken paranın da Lidyalıların ilk icat ettiği günkü gibi halini koruması beklenemezdi. Ancak 2009 yılında adını krize bir nevi tepki olarak duyuran bitcoini paradan ayıran temel özelliklere değinmekte gelişim sahnesini daha iyi kavrayabilmek adına fayda olacağını düşünüyorum.

Bitcoin:

- Arzı sınırlı olan,
- Fiziki olarak basılmayan,
- Arkasında her hangi resmi bir kurumun güvencesi olmayan

bir para birimidir.

Aslında milliyetinin olmaması, kağıt banknot gibi merkez bankaları tarafından basılamaması ve değeri hiçbir resmi kurum tarafından garanti edilmemesi sebebiyle onu paradan ziyade altına benzetebiliriz. Gerçi tam bu esnada birisi kalkıp da altın zaten para değil midir diye itiraz etse, verecek çok daha karşı bir cevabım olmayacaktır. Ancak Marxist ekonomi diliyle açıklayacak olursak banknot olan ülke paraları ve altın arasında ince bir fark vardır: mal değeri ve değişim değeri (commodity value vs. exchange value). 100\$'lık bir kağıt banknotun üretim değeri Amerika Merkez Bankası için herhalde birkaç senti geçmez. Ancak onsu 1200\$ seviyelerinde seyreden altının yerin binlerce metre derinliklerinden çıkarım maliyeti ise söz konusu değişim değerine çok yakındır (bknz. Forbes Türkiye Temmuz 2013 Sayısı, Syf.118). Kısacası altın sadece değişim değerine değil, çıkarılmasındaki maliyetlerinden kaynaklanan mal değerine de sahiptir. Ancak değişim değerine olan dolar veya diğer ülke banknotlarının mal değerine basit bir kağıt parçasından ibarettir.

Bitcoine dönecek olursak, işte tamda bu yönden altına benzetilmektedir: bitcoinin de çıkarım maliyeti olarak mal değerine bulunmaktadır (commodity value). Hatta bir adım öteye gidersek, arzı, taklidi önleyebilmek adına bilgisayar başında günlerce oturup kod yazma ile mümkün olması sebebiyle bitcoin üretilmesi bilgisayar madenciliği olarak da kabul edilmektedir. Toprağın binlerce metre derinine inmek yerine bitcoini üretebilmek binlerce kod ve şifreden oluşan bilgisayar sistemlerinin en dibine kadar inmekle mümkündür.

Beyin Fırtınası

Bitcoin Bankacılık Sistemine Nüfuz Edebilir mi?

Aslında bu sorunun cevabı bitcoinin paranın alternatifi olup-olamayacağı, hatta paranın yerini alıp-alamayacağı sorusunun cevabı ile ilintili olacaktır. Altın gibi üzerinde mal değeri taşıdığından arkasında devlet güvencesi olmasa da değiş-tokuş eden insanlar arasında ortak bir fikir birliği olması durumunda gayet paranın yerini alabilecek bir metadır. Forbes Türkiye Mayıs 2013 sayısında, bitcoinin daha şimdiden E-bay gibi tanınmış birçok e-ticaret sitesinde kullanılabilirdiği ifade edilmektedir. Siber dünyanın da ötesinde, Güney Kıbrıs'ta Nisan 2013'de mudilerin gün içinde çekebilecekleri maksimum para limiti 100\$ ile sınırlandırıldığında insanlar alternatif para birimi olan bitcoine akın etmiş ve

"Kasım ayında [2012] 1 Bitcoin, 10 dolar civarında iken nisan [2013] başında 266 dolara sıçradı. ... Hatta bir girişimci Kıbrıs'ta Bitcoin ATM'si açmayı bile planlıyor" (Forbes Türkiye Mayıs 2013, Syf.144).

Aslında bu alıntı bile bitcoinin bankacılık sektörüne girmek için gün saydığını göstermektedir. Son küresel krizle birlikte yıldızı parlayan bitcoin, insanlar arasında biraz daha genel kabul görmesi durumunda bankaların para üzerinden tanımladığı tüm ürünleri bitcoin için de revize etmeleri gerektiği ihtiyacını doğuracaktır. Söz konusu ürünler vadesiz bitcoin hesabından, bitcoin ile bireysel kredi kullandırmaya kadar (çünkü birçok e-ticaret sitesi bitcoini değer olarak kabul ediyor olacaktır) geniş bir yelpazeye yayılacaktır. Rakiplerinin gerisinde kalmak istemeyen bankaların şimdiden gerekli mevzuatsal ve teknolojik altyapıyı bitcoin için uyarlamaları gerektiğine inanıyorum.

Bitcoin Paranın Yerini Alır mı?

Öyle tahmin ediyorum ki, bu soruya vereceğiniz cevabı tamamen para ve dünya tarihi ile ilgili bilginizin ne kadar geriye gittiği belirleyecektir. Söz konusu bilgi birikimi 18 yy. sonlarında Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının öncesine gitmiyorsa bitcoinin paranın yerini alamayacağını savunabilirsiniz. Ancak, milliyetçilik denen akımın 200-300 yıllık bir tarihi olduğunu düşünürsek ve öncesinde yüzlerce çeşit ülke banknotları yerine daha çok altının değişim aracı olarak kullanıldığını hatırlarsak bence bu soruya vereceğimiz cevap neden olmasın olacaktır. Hatta altının taşınması zor bir metal olduğunu hesaba katarsak, bitcoinin fiziki bir yükü olmaması sebebiyle dünyaya kendini kabul görmüş ortak bir para birimi olarak kabul ettirme ihtimalinin daha yüksek olduğunu savunabiliriz.

İnsanoğlu günümüzde teknolojiyi finansal sistemin içine o kadar yedirmiş ki cebinde banknot veya madeni para barındırmamakta, en fazla bir kredi kartı taşımaktadır. Hatta internet şubelerinden kredi kartı borcunu ödedikten sonra kalan parasını ekranda görmekle yetinmekte ve gönül rahatlığıyla ekranını kapatabilmektedir. Örneğin, yıllık geliri 50.000.-TL civarında olan bir vatandaş cebinde yıl içerisinde toplamda 1.000.-TL fiziki para bile taşımamaktadır. Böyle bir ortamda, tamamen bilgisayar üzerinden işleyen bitcoinin aslında banknot ve madeni paranın çoktan yerini aldığını söyleyebiliriz. Tek fark, biz hala hesaplarımızda bitcoin görmek yerine, sanal paramızı TL veya dolar olarak görüyor olmamızdır.

İlk soruya dönecek olursak, bitcoin "yavaş yavaş" paranın yerini alacaksa veya paraya bir alternatif oluşturacaksa, paranın alışverişine aracılık eden bankaların raflarında da bitcoin veya türev ürünlerini yakın gelecekte görebiliriz.